

Matthias Withoos

Matthias Withoos
Amersfoort 1627 - 1703 Hoorn

De Bentvogels in den vreemde

Het thema van dit nummer van Buit is pluimage. Nou dan valt dit schilderij goed tegen. Wat moeten we met een enkel distel-vinkje in wat struiken? Ik zal maar meteen de clou vertellen: de schilder, Matthias Withoos, was zelf een vogel. En wel een hele bijzondere, een Calzetta Bianca.

TEKST WILLEM JAN HOOGSTEDER

Nog meer bijzonder is dat hij samen met zijn kunstbroeder Otto Marseus van Schrieck (Nijmegen 1619 - Amsterdam 1678) verantwoordelijk was voor een heel nieuw onderwerp in de schilderkunst. Van Schrieck wordt namelijk gezien als de uitvinder van wat we een *Sotto Bosco* noemen. In een *Sotto Bosco* (onder het bos) wordt van heel dichtbij het leven weergegeven van planten, reptielen en andere dieren dat zich afspeelt in het struikgewas, onder in het bos. Dit nieuwe thema viel zo in de smaak bij het publiek, dat Van Schrieck het tot zijn specialiteit maakte. In zijn voetsporen volgde zijn vriend, de iets jongere Matthias Withoos (Amersfoort 1627 - 1703 Hoorn).

In deze *Sotto Bosco* schildert Withoos met heel veel detail en zeer natuurgetrouw een bostafereel, zo gegrepen uit de vrije natuur. Althans zo lijkt het. Maar in feite schiep Withoos een eigen wonderlijke wereld.

Daarin heeft hij jagers en rovers geplaatst. We zijn getuige van een klein drama. Een muis is erin geslaagd de eieren te roven uit een vogelnestje. Hevig klapwiekend probeert de distelvink de belager te verjagen. Ongevoerd daaronder ligt een salamander op de loer voor een vlinder. Het is schemerdonker en de kleuren van de bloemen lichten prachtig op in de ondergaande zon. De gekartelde distelbladeren schitteren in de duisternis. In het verschiet hult een dromerig berglandschap zich in een zacht avondrood. De wereld van Withoos is intens en wonderlijk, haast sprookjesachtig.

In het dagelijks leven was Matthias Withoos een vooraanstaand burger. Hij had zelfs zitting in het stadsbestuur van Amersfoort. Maar of hij zo braaf was in zijn studententijd... Op 21-jarige leeftijd vertrok Withoos samen met Otto Marseus van Schrieck naar Italië. Veel schilders gingen daarheen. Het was natuurlijk een prachtige reis, één waarop je veel kon leren en nieuwe indrukken kon opdoen. Maar het was ook een soort *gap year*. Naast schilderen hadden de Noordelingen in Italië vooral veel lol.

Met name in het gezelschap van de *Bentvogels*, een bende van Nederlandse schilders in den vreemde. Veel Italianen vonden het gedrag van de *Bentvueghels*, zoals ze officieel heetten, te buitensporig. Berucht was de installatie van de nieuwe vogels. Op die dag verkleedden alle *Bentvueghels* zich in Romeinse gewaden uit de Oudheid en

vormden een tableau vivant. Tijdens deze *Togaparty* werd de nieuwe vogel van de bende ingewijd en mores geleerd door de *Veldpaap*. Doel van de installatie was niet zozeer een ode te brengen aan de schilderkunst maar om Bacchus te vereren. Uiteraard was Bacchus, de god van de wijn, er zelf ook bij. Dat was de vetste *Bentvueghel*, die voor de gelegenheid plaats nam op een wijnvat, geheel naakt. Het belangrijkste onderdeel van de installatie was de bijnaam of *Bentnaam*, die het nieuwe lid van de Veldpaap kreeg. Withoos werd *Calzetta Bianca* genoemd, witte sok (hoos), en Otto Marseus van Schrieck kreeg *Snuffelaar* toebedeeld. Dit omdat hij altijd op zoek was naar beestjes en insecten voor het terrarium dat hij hield. Deze *Bentnaam* droeg je je hele leven bij je. Niet iedereen was daar blij mee. Zoals Johannes Teiler, want die werd *Ezel* genoemd. Hij nam daar geen genoegen mee. Hij eiste een tweede installatie en een nieuwe *Bentnaam*. Die kreeg hij. Voortaan heette hij *Gouden Ezel*. Tot slot van de installatie liep het hele verklede gezelschap de stad uit naar het graf van Bacchus om daar luidruchtig een wijnoffer te brengen. Precies honderd jaar heeft het geduurd voordat de Paus in 1720 de *Bentvueghels* verbood en een einde maakte aan het bonte pluimage van de vogelbende. Zij leven voort in onze herinnering, vooral dankzij hun fantastische schilderijen. ¶

Willem Jan Hoogsteder heeft een kunsthandel aan de Lange Vijverberg in Den Haag, gespecialiseerd in Oude Meesters uit de Gouden Eeuw. Hij is ook expert bij het programma Tussen Kunst & Kitsch. Net als zijn zoon is hij jager.